

Oltalmazóház Tiszalökön

videó: <https://www.youtube.com/watch?v=hxGXWruGzXs&t=39s>

Témaismertetés – az oltalmazó program alap gondolatai

Már a szorgalmi időszak első napján megkérdezték tőlem a társaim, hogy mit szeretnék tervezni a diplomamunkám keretei között, és amikor elmondtam, hogy egy Oltalmazóházzal szeretnék foglalkozni, akkor mindenki kérdő tekintettel fordult felém. Ez nem róható fel nekik, hiszen ez a középület típus nem feltétlenül létezik önállóan, viszont léteznek olyan oltalmazó programok, melyeknek jobban kellene forogniuk a magyarországi köztudatban.

Ezen programok olyan bántalmazott szülőknek és gyermekeiknek nyújtanak elmenekülési, kiszakadási lehetőséget a környezetükből, akik elszenvedik a családon belüli erőszak valamilyen formáját. Elmondható az, hogy hazánkban évente kb. 7000 gyermek szorul bántalmazásával összefüggő lakhatási, elhelyezési vagy magatartási problémák miatt átmeneti gondozásra. A statisztikák alapján számukban kis ingadozás mutatkozik, de a növekedési tendencia szembetűnő. Ilyen esetekben a gyermekek kerülhetnek a kiemelésük idejének függvényében helyettes szülőkhöz, vagy különböző átmeneti otthonokba. Ezen esetekben eleve fenn áll a bántalmazásból származó lelki trauma, és a szülő-gyermek ingataggá vált viszonyába lép maga a gyámhatóság is igen komoly jogi procedúra elindításával, így még nehezebbé válik a család mentális és szociális talpra állása. E gyermek elhelyezési opciók humánusabb ellentétpárja lehetne az általam tervezett Oltalmazóház.

Maga az Oltalmazóház az átmeneti gondozás tárgykörébe tartozhatna: a gyermekek teljes körű ellátása mellett a bántalmazott szülő a gyermeke mellett maradhatna, vele élhetne egy jelképes összeg kifizetésével, kvázi albérlet rendszer jelleggel. A hazai oltalmazó programok a gyermekjóléti alapellátás részét képezik a kiskorúak és a bántalmazott családtagjaik megsegítésére specializálódva és amellet, hogy megoldják a csonka családok lakhatási problémáit nagy hangsúlyt kap a terápiás ellátás, a reszocializációs folyamat. Így az egész intézmény tranzit jelleggel működhetne, ahol ez a reszocializációs időszak 12 hónap lenne. A legfontosabb jellemzője az országsszerte működő programoknak, hogy teljesen önkéntes alapon működnek: a bántalmazott szülő, vagy akár a gyermek is igénybe veheti, így tehát az önkéntes alapú rendszer miatt kimarad a procedúrából a gyámhatóság, mint harmadik fél.

Elmélyedés – a szülővárosom, anyukám és Mickey egér

Amikor eldöntöttem, hogy ezzel a témával szeretnék foglalkozni, nyilvánvalóvá vált, hogy egyedül kevés vagyok az alapkoncepcióm felállításához, így szakértői segítséget kértem a témában jártas védőnőktől, szociális munkásoktól, valamint a szülővárosom lelkészétől, aki jelenleg a tiszalöki oltalmazó program vezetője. A legfőbb kapcsolódási pontot a gyerekek által csak Julika óvónéninek hívott anyukám jelentette, aki abban az óvodában dolgozik, ahol a kicsik mindennapjaikat töltik.

Így nyilvánvaló volt, hogy diplomatémám helyszínéül szülővárosomat, Tiszalöket válasszam, hiszen a program jelenleg is fut a városunkban, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jelentős fajsúllyal rendelkezik a befogadási adatait figyelembe véve. Egyedül a megyeszékhely kertvárosi zónái produkálnak hasonló befogadási számokat. Tiszalök a Nyírség észak-nyugati felében a Tisza jobb partján fekszik. Tipikus szabolcsi kisváros vidéki, hagyománytisztelő emberekkel, ahol mindenki ismer mindenkit. Ennek ellenére az évek óta tartó program futási ideje alatt megtanulták kezelni a sűrűn érkező „jövevényeket”: nem közösítik ki őket, tisztelettel és méltósággal bánnak velük, valamint az „ott segítünk, ahol tudunk” hozzáállás az évek során számos olyan civil szerveződést eredményezett, amik megkönnyítik a traumát átélt csonka családok talpra állását. Így kerültem én is tényleges kapcsolatba a programban részt vevőkkel tavaly nyáron társadalmi munka keretein belül. Személy szerint a jókedv és

a humor szekciót próbáltam erősíteni a gyerekek körében az óvodában való „művészeti tevékenységgel”.

Találkozások – az ötlet megszületése

A festegetések alkalmával számos lehetőségem nyílt beszélni a szülőkkel, akik gyakran arra panaszkodtak, hogy a számukra kijelölt ingatlanok fizikai állapotuk miatt nem feltétlenül felelnek meg a kisgyermekes családok igényeinek. A tanácskozásaink alkalmával az is felmerült, hogy mekkora problémát jelent az, hogy ők valójában egy közösséget alkotnak, azonos sorson osztoznak, mégis túlzottan szétszórta helyezték el őket a városban, ami gondot okoz, hiszen egymás kiségitésénél nagyon nehéz 2-3 gyermeket egy biciklivel mobilizálni. Így született meg bennem az Oltalmazóház gondolata, ahol minden család egy épületen belül lakhatna birtokolva a saját kis egyedi fészket, mindemellett megjelenének a mindennapjaikat kiszolgáló közösségi terek, valamint azon terápiás egységek is az épület részét képezhetnék, melyek elősegítik a társadalomba való visszaintegrálódásukat, ezzel is megkönnyítve a szociális munkások és terápiás szakemberek munkáját.

Telekválasztás – a zárványtelek

A tervezési terület keresésénél több helyszín közül válogathattam, így a számomra legizgalmasabb telket választottam. A terület egy útelágazás kezdőpontjában fekszik, emiatt alakult ki az egészen különleges telekforma, amivel szembenően kiugrik az általános tiszalöki településszöveti rendszerből. Olyan, mint egy tökéletes szerkezetű ásványban létrejött zárvány, így adta magát a feladat: hogyan lehetne visszahúzni ezt a zárványtelket a leendő telepítéssel a meglévő struktúrába?

A telek kiválasztásánál arra is komoly figyelmet fordítottam, hogy az oktatási és egyéb közintézmények 5-10 perces sétára legyenek, hiszen a lakók nagy része iskolás-óvodás korú gyermek, valamint a szüleik jelentős hányada részt vesz OKJ-s, valamint esti tagozatos képzéseken.

Koncepció – „házhely” vs. porta

Az előzetes urbanisztikai vizsgálatok során nyilvánvalóvá vált, hogy a településszövetben a szalagtelkek rendszere dominál, ahol a „házak helye” minden esetben az oldalhatáron fekszik különböző méretű előkerttel vagy anélkül. Gondolhatnánk azt, hogy ez nyilvánvalóan a szabályozásból ered, de a megállapított rendszernek van egy sokkal régebbi, „történelmi” eredete. Ha a szalagtelkek rendszerét „portaként” kezdjük el kezelni, akkor kiderül számunkra, hogy egy porta működését nem igazán a szabályozási rend, hanem annak használója, tulajdonosának életmódja szabja meg. A tiszalöki élet pedig azonos az alföldi tanyavilág életmódjával, hiszen a ma itt élő emberek azon földművelők leszármazottjai, akik az államosítás előtti, Tiszalöket körülvevő régi bokortanyák munkásai, esetleg birtokosai voltak. Egy alföldi, tanyasi porta a mezőgazdasági életmódból fakadóan szigorú rend szerint működött, és az épületek telken való elhelyezése is ezt a rendet követte. Ennek ellenére ezek a szigorú szabályok jól alkalmazkodtak bármilyen telek, illetve terepadottságokhoz. A tiszalöki szalagtelkes rendszer esetén is bekövetkezik ez az alkalmazkodás: a telek egyik oldalát a kocsival és az állatokkal való közlekedésre használták, míg az épületek a telkek másik oldalára rendeződnek egymást követve funkciójukból adódó prioritásuk szerint. Mindig a fő, lakó funkciót követi a mezőgazdasági épületek sorozata, ámbar gyakorivá vált a több lakóépület egymás utánisága, mivel a fiatalabb generációnak nem mindig volt lehetősége az elköltözésre, valamint a Nyírségre nem kifejezetten jellemzően kialakult a sorolt házak összeépülése, az általam kvázi hosszúháznak nevezett épületegyüttes.

Tehát ha az általam vizsgált szalagtelkek rendszerét a porta ideológiája szerint értelmezzük, akkor az általam tervezendő épület is egyfajta hosszúház lesz, ahol a különböző funkciók prioritásuk szerint egymás után sorolódnak. Ha az épületet a funkciók határánál felszeleteljük és az így keletkező funkcióegységeket a választott telken elcsúsztatjuk a településszövetben, a zárványként viselkedő telek visszahúzhatóvá válik a domináns szalagtelkes rendszerbe. Biztos voltam abban, hogy a kisvárosi közegbe nem szeretnék olyan középületet tervezni, amely egy telken több különálló elemből áll, így a tervezési folyamat során létrejöttek kapcsolódási pontok a funkcióelemek között. Az így létrejött

épületegyüttes túl nehéznek bizonyult, így végezetül bekerültek a tömegbe a funkcióból eredő kertek és átriumok.

Program – az igényfelmérő kérdőív

A funkcionális program előállításánál kézenfekvő volt, hogy megkérdezzem a családokat, így készítettem egy önkéntes igényfelmérő kérdőívet, ami három kérdéskört tartalmazott. Az első rész a témában való elmélyüléshez szükséges alapadatokat tartalmazta, a második szekció azokat a „burkolt” építészeti kérdéseket foglalta magában, melyek segítették a privát életterük, valamint a közös helyiségek kialakítását. A harmadik rész pedig azokat a kérdéseket tartalmazta, amelyek a közös egyetemi konzultációk során merültek fel társaimban és oktatóimban. Az igényfelmérés természetesen a kicsik között is megtörtént rajzos formában.

Térszervezés – a kiértékelés eredménye és a porta ideológiája a gyakorlatban

A kérdőívek kiértékelése szerint és a hosszúházak mintáját alapul véve mind a hat tervezett épületszárny magában foglal egy utcafronti fő funkciót, ezt követik sorolva a járulékos mellékfunkciók, amik közül 1-2 kötöttek mindig kert.

A kiemelt funkció természetesen az oltalmazottak lakhatásának biztosítása, de az épület egyaránt tartalmazza a terápiás szárnyakat, valamint magát az üzemeltetést is finoman elválasztva az intim területektől.

A bejárati zóna a helyiek által egyaránt látogatható terület, mivel az épület felvállalja a helyi családgondozást is. Itt kap helyet maga az üzemeltetés, a gépészet, illetve a különböző terápiás tanácsadótermek. Az épület intimebb része a programban résztvevőket szolgálja ki.

Az épületszárnyak kapcsolódási pontján létrejövő kétszintes puffer-elosztó zóna szervezi a programban résztvevők közösségét. Itt található a közösségi konyha és a könyvtár is, valamint egy fedett-nyitott átriummal kapcsolódik ez a pufferzóna a bejárati szekcióhoz. Ez az átriumkert az a tér, ahol a helyi gyerekek találkozhatnak, játszhatnak a program gyermekeivel, ami a reszocializációs folyamatok komoly kapcsolatteremtő, kapcsolatfelvevő részét képezi.

Maguk a lakószárnyak az elosztótérből kifutó folyosókra felfűzött, saját fürdőszobával rendelkező, kettő, illetve négy ágyas lakóegységekből állnak, melyekhez egyaránt csatlakoznak fedett-nyitott tornácok. Folytatásul pedig minden egységhez saját játékdvartartozik, mivel a társadalomba való visszaintegrációnál fontos lépés, hogy a traumát átélt csonka családok először kisebb közösségekben kezdjék el megélni független mindennapjaikat.

A kérdőívekből kiderült, hogy a családoknak igényük van a „csend terére”, így kaptak helyet lakószárnyanként az épületkarok ölelésében lévő csendkertek, melyek a tornácokon átsorogva közelíthetők meg. A szakértőkkel való beszélgetéseimből kiderült, hogy fontos terápiás elem a kertészkedés, így a koncepcióba bekerült egy kisebb zöldház, melyhez a telek lezárásában egy közösségi kert került kialakításra a meglévő gyümölcsös kiegészítésével.

Beolvasás – belsőépítészet, anyagok és színek

Az épület lényege a védelem, a biztonság érzetének megteremtése, tehát funkciójából eredően befelé fordul. Ezzel összeegyeztetve a homlokzatok megformálásánál mégis a játékos egyszerűség volt a fő cél, hiszen az épület lakói túlnyomó részt kisgyermekek. Dominálnak a fehérre vakolt falfelületek a belső kertekben és a tornácokon faburkolattal kiegészítve. Fontos volt, hogy kívülről az egyszerű elhaladó ne érzékelje közvetlenül az épület köz funkcióját, ne tűnjön ki az utcaképből, inkább egymás mellett fekvő oldalhatáron álló szomszédos épületekként fogja fel az összefüggő tömeget. Ezért választottam az épületszárnyaknál a tiszalóki településképet meghatározó oromfalas kialakítást, bár a tetőre cserépfedés helyett sötét színű korcolt fémlemez fedés került. Az intim lakózóna kertjeinek lehatárolására is egy jellegzetes fa kerítést választottam fonott kivitelezésben. Az épület belsejében szintén domináns fehér szín mellett megjelenik a halványkék műgyanta padlóburkolat, mely saját tervezésű, fából készült fix és mobil bútorokkal egészül ki. Szerettem volna, ha a lakóegységeket felfűző

hosszú folyosók kapnának egy másodlagos szerepet, így ezekhez egy szürke színű táblafestéket választottam, így a gyerekek kiélhetik a falakon rajzi kreativitásukat.

„Gyakorlatilag olyan társadalomban élünk, ahol ez nem is igazán szégyenteljes, de egy elrejtendő dolog.” – Tabu, vagy nem tabu???

Amikor elkezdtem témát keresni tudtam, hogy a diplomamunkámat mindenképpen olyan témának akarom szentelni, amely valós problémára épül és szerettem volna, ha megpróbál valamilyen megoldást találni rá. Kezdetben magam sem gondoltam, hogy egy ennyire tabu témával fogok foglalkozni, mint a családon belüli erőszak. Ennek ellenére imádtam a közösségi tervezési folyamat minden percét, hiszen rengeteg segítséget és szeretetet kaptam és örülök, hogy egy véletlen találkozás elém gördítette ezt a megoldandó feladatot.